aptikta ylų, grąžtelių, kaltelių, pleišto pavidalo kirvelių be gludinimo žymių, retušavimo įnagių, neaiškios paskirties dirbinių, pora mikrorėžtukų.

Keramikos aptikta daugiau negu praėjusiais metais. Pagrindinė forma - plonasienis S pavidalo puodas mažai profiliuotu kakleliu, puoštas tarp petelių ir briaunos giliomis, O,5 cm skersmens duobutėmis, gumburėliais, išmuštais vidinėje puodo sienelėje. Kai kuriose šukėse duobutės pradurtos kiaurai. Aptikta puodelių C formos kakleliais ir su vieno dailaus briauninio puodo brūkšniuotu paviršiumi fragmentu. Puodų dugneliai plokšti, šukių paviršius lygus, brūkšniuotas ir smulkiai grublėtas. Visos keramikos šukės - su mineralinėmis priemaišomis molyje.

Be titnagų ir keramikos, dar aptikta apskritų ir plokščių akmeninių trintuvų, gludinto akmeninio kirvio su skyle kotui pentis, gyvulių kaulų su pjovimo žymėmis.

Gyvenvietė egzistavo senajame žalvario amžiuje ir yra datuotina II tūkstantmečio pr. Kr. viduriu.

Vygandas Juodagalvis

Tyrinėjimai prie Veisiejo ežero ir Zapsės upės

1992 m. LNM archeologinė ekspedicija žvalgė Veisiejo ežero ir Zapsės upės apylinkes Lazdijų rajone. Ekspedicijos tikslas - naujų archeologinių paminklų paieškos ir jau žinomų akmens bei žalvario amžiaus radimviečių paminkliškumo nustatymas.

Zapsės ir Veisiejo apylinkės buvo žvalgytos 1962 m. Trumpų žinių apie tai yra literatūroje (LAA. T.1. P. 65, 79). Nenorėdami sukelti painiavos naujais pavadinimais archeologiniame žemėla-

pyje, anksčiau lokalizuotoms gyvenvietėms palikome LAA naudotą paminklų numeraciją (Zapsė 1), o naujas radimvietes pavadinome kitais skaičiais (Zapsė 5, Paviesininkai 4).

Zapsės 1-oji gyvenvietė buvo įsikūrusi dešiniajame Zapsės upės žiočių, virtusių Veisiejo ežero įlanka, krante, ant antrosios terasos, 1,6-2,2 m (Habs. 112,8-113,4 m) virš dabartinio vandens lygio. Dabartinė Veisiejo ežero kranto linija susiformavo 1962 m, 1,6m paaukštinus užtvanką Kapčiamiestyje. Gyvenvietei buvo parinkta labai patogi vieta - iš trijų pusių apsupta vandens ir prie siauriausios Veisiejo ežero sąsmaukos.

1992-1993 m. buvo ištirti 2 plotai: rytinis (72 kv. m) ir vakarinis (16 kv. m). Paaiškėjo, jog gyvenvietė apėmė nedidelį 5Ox5O m plotą, nes V perkasoje kultūrinio sluoksnio pėdsakų nepastebėta, o radinių aptikta palyginti labai mažai - 1O titnagų viename kv. m. Kultūrinis sluoksnis - 24 cm storio geltonas smulkiagrūdis smėlis su smulkiais medžio angliukais ir sudegusiais kauliukais - slūgsojo po 15-2O cm storio miškožemiu ant balto smėlio ir žvirgždo. Geriausiai kultūrinis sluoksnis išliko ŠR perkasos dalyje, kitur jis buvo vėjo išpustytas. R perkasoje aptiktas 5O cm skersmens ir 28 cm gylio židinys, iš R pusės apdėtas akmenimis, išdėstytais puslankiu. Židinyje aptikta nuoskalų, skelčių, 2 titnaginiai kirviai be gludinimo žymių ir 2 ilgi peiliai, pagaminti iš taisyklingų ir netaisyklingų skelčių bei nuoskalų. Š tyrinėto ploto dalyje aptikta 4 stulpavieČių eilutė, nusitęsusi 6O cm ŠR - PV kryptimi. Stulpavietės šviesiai pilkos spalvos, vos pastebimos baltame smėlyje, 7 cm skersmens, 18-2O cm gylio, smailėjančiais galais.

Titnaginiai dirbiniai be patinos, juodos, pilkos ir balkšvos spalvos, dažnai su gelsvos žievės liekanomis. Skaldytiniai labai įvairūs: vienagaliai kūginiai, pleišto pavidalo, plokšti, su "ranke-

nėlėmis", įžambiomis skėlimo aikštelėmis. Aptikta plokščiai retušuotų širdinių ir lapelio pavidalo strėlių antgalių, lancetų su būdingomis išskalomis smaigalyje, žemųjų ir netaisyklingų trapecijų. Rėžtukai kampiniai, šoniniai ir viduriniai, pagaminti iš skelčių ir nuoskalų. Gremžtukai dažniau gaminti iš nuoskalų, peiliai - iš skelčių. Dar aptikta ylų, grąžtelių, ietigalių ašmenėlių, mikrorėžtukų, kaltelių, retušavimo įnagių, neaiškios paskirties dirbinių. Titnaginiai kirviai- labai archaiškų formų, be gludinimo žymių, siaurėjančiais ir platėjančiais ašmenimis, apskaldytomis šoninėmis briaunomis.

Keramika smėlyje išliko gana prastai. Šukelės smulkios, apibraukytu paviršiumi. Išsiskiria dvi keramikos grupės: puodų šukės su mineralinėmis (kvarcito, granito, smėlio) ir augalinėmis priemaišomis molyje. Kai kurių antrosios grupės šukių molyje pastebėta labai negausių smėlio priemaišų. Pirmosios grupės šukės sudaro 45 % visų šukių skaičiaus, antrosios - 55 %. Keletas šukių nežymiai brūkšniuotos, bet daugiausia aptikta lygiu paviršiumi. Puodų kakleliai S pavidalo, vienas jų su trikampio pjūvio rumbu. Puodų dugneliai plokšti.

Gyvenvietė greičiausiai buvo vienalaikė - apie tai liudija jos kompaktiškumas. Titnaginiai radiniai sudaro vieningą kompleksą, būdingą neolito pabaigai - žalvario amžiaus pradžiai. Mezolitinius primenantys dirbinių tipai yra ne chronologinis, bet kultūrinis požymis, būdingas neolitinei Nemuno kultūrai. Skirtingos priemaišos puodų molyje rodo perėjimo iš vienos keramikos gamybos technologijos į kitą procesą.

Zapsės 5-oji gyvenvietė buvo išsidėsčiusi kairioje Zapsės upės žiočių pusėje, kyšulyje, įsiterpusiame į Veisiejo ež., ant antros terasos smėlingoje kalvelėje (Habs 1139-1551m.) palaipsniui kv-

lančioje V link, 2,7-3,9 m virš dabartinio vandens lygio. R ir V kyšulio dalis apsodinta pušimis, Š - pažliugusi, pelkėta.

1992-1993 m. ištirtas 100 kv. m plotas, kuriame po 10-20 cm pilko miškožemio sluoksniu aptiktas 30-40cm storio geltono smulkiagrūdžio smėlio sluoksnis. Kultūrinį sluoksnį talpino viršutinė šio sluoksnio dalis - 20-24cm storio pilkai geltonas smėlis su medžio angliukais ir smulkiais sudegusiais kaulais. Žemiau - nejudintas baltas smulkiagrūdis smėlis - įžemis. Neolitinės gyvenvietės kultūrinį sluoksnį kiek apardė vėlesni, geležies amžiaus degintiniai kapai.

Titnaginiai radiniai juodos ir šviesiai pilkos spalvos, be patinos. Skaldytiniai vienagaliai kūginiai įžambiomis skėlimo aikštelėmis ir dvigaliai prizminiai. Aptikta plokščiai retušuotų širdinių strėlių antgalių, lancetų su išskalomis, trapecijų ir vienas episvidrinis smailia įkote. Be to, dar aptikta keletas pradėtų plokščiai retušuoti strėlių antgalių ruošinių. Gremžtukai galiniai ir galiniai - šoniniai, rėžtukai kampiniai, šoniniai ir viduriniai, pagaminti iš skelčių. Aptikta keletas mikrorėžtukų ir įtveriamųjų ašmenėlių, retušuotų smulkiu statmenu retušu. Titnaginiai kirveliai netaisyklingų formų, apskaldyti, be gludinimo žymių.

Keramika išliko kur kas geriau negu Zapsės 1-oje gyvenvietėje. Aptikta puodų šukių su augalinėmis ir mineralinėmis (smėlio, granito ir ypač kvarcito) priemaišomis. Nemažai keramikos fragmentų su mišriomis - augalinėmis ir mineralinėmis - priemaišomis. Iš išlikusių puodų šukių galima spręsti, jog gyvenvietėje būta plačiaangių puodų išpūstais šonais ir atloštais kakleliais, S formos puodynių, amforų, mažų dubenėlių ar puodelių C formos kakleliais. Keramika ornamentuota horizontaliomis duobučių ir pailgų įspaudėlių eilutėmis, eglutės motyvu, gumburais iš abiejų kaklelio pusių, nago įspaudais.

Pasitaikė viena plona šukelė su augalinėmis priemaišomis, papuošta horizontalių virvučių įspaudais. Dauguma puodų šukių brūkšniuotu paviršiumi. Visi puodų dugneliai plokšti.

Zapsės 5-os gyvenvietės radiniai būdingi vėlyvajai Nemuno kultūros fazei ir skirtini vėlyvajam neolitui.

Paveisininkų 4-oji akmens amžiaus gyvenvietė buvo aptikta prie R Veisiejo ežero kranto esančioje salelėje, Paveisininkų (Lazdijų raj.) piliakalnio papėdėje. Anksčiau čia būta pusiasalio, kuris dabar apsuptas vandens iš visų pusių. Iškasus 4 kv. m šurfą, buvo aptiktas 30-40 cm storio kultūrinis sluoksnis - geltonas smulkiagrūdis smėlis su tamsiomis degėsių dėmėmis. Kultūriniame sluoksnyje surasta lipdytos keramikos su granito priemaišomis ir daugiau kaip 100 titnaginių radinių, tarp jų 79 nuoskalos, 2 skaldytiniai, 19 retušuotų titnagų.

Paveisininkų gyvenvietė buvo dviejų laikotarpių. Akmens amžiaus gyvenvietei tiksliau datuoti duomenų nepakanka - nėra chronologiškai aiškių dirbinių tipų. Titnaginiai radiniai be patinos, jų apdirbimo technika artimesnė neolitinei. Vėlyvesnioji gyvenvietė datuojama I tūkstantmečio I puse (Žr. Straipsnį "Nauji geležies amžiaus paminklai prie Veisiejo ežero").

Tomas Ostrauskas

Šaltaliūnės akmens amžiaus stovyklavietės-gyvenvietės tyrinėjimai

1992 ir 1993 metais, pratęsus Šaltaliūnės akmens amžiaus gyvenvietės tyrinėjimus (Žr. ATL 1990 ir 1991 metais. V. 1992. T. 1. P. 29-31.) buvo ištirtas 130 kv. m plotas - visas griūvantis į